

PRZESTĘPCZOŚĆ KRYMINALNA PRZECIWKO DOBROM KULTURY W POLSCE W LATACH 2013–2014

CRIME AGAINST CULTURAL PROPERTY IN POLAND IN THE YEARS 2013–2014

The article presents the scale of the threat posed by crime on the entire territory of Poland in 2014, in particular focusing on crime against cultural property. The data quoted also refer to the previous year, i.e. 2013. In the text there are examples of different incidents which led to the losses of cultural property. There is a discussion of procedures undertaken by the police and aimed at fighting and preventing this kind of crime both in our country (training, cooperation with non-police institutions), and international ones (participation in expert workgroups, information exchange, servicing a contact point).

SKALA ZAGROŻENIA PRZESTĘPCZOŚCIĄ, W TYM KRYMINALNĄ

W 2014 r. w policyjnych statystykach odnotowano wyraźny spadek przestępczości, w tym działań o charakterze kryminalnym. Liczba wszystkich przestępstw stwierdzonych wyniosła: 915 083, zatem o 14% mniej niż w roku 2013. Wskaźnik wykrywalności uległ niewielkim zmianom: w 2014 r. było to 66,7%, a rok wcześniej – 67,1%. Zdecydowanie spadła liczba przestępstw kryminalnych – z 711 435 w 2013 r. do 633 701 w roku 2014, co stanowi redukcję o blisko 9%. Wskaźnik wykrywalności w 2014 r. nieznacznie wzrósł i wyniósł 55,9%, w 2013 r. natomiast kształtował się na poziomie 55,4%. Należy jednak zaznaczyć, że ogólna tendencja spadku przestępczości nie dotyczy wszystkich obszarów – wzrost odnotowano w kategorii przestępstw gospodarczych, których liczba zwiększyła się o 5,2%, tj. z 154 592 w 2013 r. do 163 080 w 2014 r.

W odniesieniu do kategorii przestępstw przeciwko mieniu, podobnie jak w wielu innych obszarach, zauważalny jest spadek liczby przestępstw przy jednoczesnych zmianach wskaźnika wykrywalności:

- kradzież cudzej rzeczy – spadek z 214 616 przestępstw w 2013 r. do 174 900 w 2014 r., tj. o 19% (różnica 39 716 przestępstw). Wskaźnik wykrywalności w 2014 r. wyniósł 30,5%, tj. o 1,5% mniej niż rok wcześniej (32%);
- kradzież z włamaniem – spadek z 118 398 przestępstw w 2013 r. do 106 900 w 2014 r., co oznacza zmniejszenie tej liczby o ok. 10%, czyli 11 498 przestępstw. W tej kategorii wskaźnik wykrywalności wzrósł z 32,5% w 2013 r. do 35,2% w 2014 r., tj. o 2,7%.

SKALA ZAGROŻENIA PRZESTĘPCZOŚCIĄ SKIEROWANĄ NA ZABÓR DÓBR KULTURY

Analizując i porównując dane policyjne z lat 2013–2014 w odniesieniu do stwierdzonych przestępstw ogółem, przestępstw kryminalnych i przestępstw związanych z dobrami kultury, należy stwierdzić, że tendencja spadkowa dotyczy każdego przypadku.

W 2014 r. stwierdzono łącznie 1295 przestępstw, w których przedmiotem zamachu były dobra kultury, co stanowi spadek

o 28,8% w stosunku do 2013 r., kiedy odnotowano 1819 tego rodzaju przestępstw. Z ogółu spraw 108 stanowiło przestępstwa ścigane z Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (2013 r. – 87 przestępstw stwierdzonych). Wskaźnik wykrywalności wszystkich przestępstw dotyczących zaboru dóbr kultury narodowej w 2014 r. wyniósł 34,4%, tj. o 3,6% mniej niż w 2013 r.

Najwyższy poziom zagrożenia przestępstwami przeciwko dobrom kultury w 2014 r. utrzymał się na terenie podległym KSP Warszawa – 178 przestępstw (200 w 2013 r.) oraz województw: śląskiego – 162 (224), małopolskiego – 138 (171) i dolnośląskiego – 132 (186). Najniższe zagrożenie, podobnie jak w 2013 r., odnotowano na terenie województwa podlaskiego – 16 przestępstw (35 w 2013 r.), a ponadto województw: lubuskiego – 30 (57) oraz warmińsko-mazurskiego i podkarpackiego – po 44 (odpowiednio: 55, 54).

PRZYKŁADY ZDARZEŃ ZAISTNIAŁYCH NA TERENIE KRAJU W 2014 R.

Przestępstwa związane z dobrami kultury w 2014 r., podobnie jak w latach ubiegłych, w głównej mierze obejmowały kategorie kradzieży oraz kradzieży z włamaniem, w większości nie nosiły one jednak znamion czynów o charakterze zorganizowanym. Zamachy sprawców dotyczyły głównie mieszkań i domów kolekcjonerów sztuki oraz obiektów sakralnych, choć do tej listy należy dodać również: galerie, antykwariaty, a nawet kawiarnie. Poniżej zaprezentowano wybrane przykłady zdarzeń zaistniałych w 2014 r. na terenie Polski:

- 2–7 stycznia 2014 r. Nieznani sprawcy włamali się do mieszkania w Krakowie, z którego skradli pięć obrazów Jerzego Kosaka, jeden Vlastimila Hofmana i trzy dzieła innych, nieustalonych malarzy, a także: monety kolekcjonerskie, biżuterię, zegarki i pieniądze. Łączna suma strat wyniosła ok. 200 000 zł.
- 6–7 stycznia 2014 r. Nieznani sprawcy po raz trzeci włamali się w nocy do kościoła pod wezwaniem św. Zygmunta w Szydłowie, skąd ukradli skarbonki z pieniędzmi. Zniszczeniu uległa wówczas płaskorzeźba w zabytkowym ołtarzu. W wyniku działań policji zatrzymano sprawców przestępstwa – mieszkańców Szydłowca.
- 8 lutego 2014 r. W godz. 17.45–20.10, po uprzednim uszkodzeniu drzwi tarasowych w budynku mieszkalnym w gminie Kobylanka, w województwie zachodniopomorskim, nieznany sprawca włamał się do budynku, skąd z salonu ukradł antyk – stół w stylu Ludwika XVI z końca XVIII w., o wartości ok. 3 000 000 zł.

Timoleon Marie Lobrichon, *Młodość i starość*,
fot. G. Sadura

Emilien-Victor Barthelemy, *Dziewczyna
z książką*, fot. G. Sadura

Obraz zabezpieczony przez policję, pochodzący
z kradzieży z dworku we Francji, fot. G. Sadura

● 18 lutego 2014 r. Nieznani sprawcy włamali się do galerii sztuki starożytnej w Warszawie, skąd skradli kilkanaście eksponatów z witryny (m.in. figurki, amulety, miecz, naszyjniki, spiniki), o wartości ok. 350 000 zł.

● 7–16 marca 2014 r. Nieznani sprawcy, po uprzednim włamaniu, dokonali kradzieży zbioru militariów eksponowanych w pomieszczeniach kazamat zajmowanych przez Stowarzyszenie Miłośników Głogowskich Fortyfikacji „Twierdza Głogów”, znajdujących się w obrębie fosi miejskiej w Głogowie. Skradziono: trzy karabiny maszynowe, dwa pistolety maszynowe, dwa karabiny Mauser, jeden karabin G-43 oraz karabinek Mannlicher Carcano. Właściciel skradzionych przedmiotów, miejscowy kolekcjoner militariów, doznał straty w wysokości minimum 18 000 zł. Wszystkie jednostki broni były pozbawione cech użytkowych.

● 6–8 czerwca 2014 r. Właściciele domu jednorodzinnego w Warszawie w wyniku kradzieży z włamaniem utracili m.in.: obraz olejny z 1929 r. autorstwa Rafała Malczewskiego o wartości 2 000 000 zł, tryptyk autorstwa Jerzego Dudy-Gracza, dwie zabytkowe srebrne tace. Łączna suma według pokrzywdzonych wynosi 4 000 000 zł.

● 27 czerwca 2012 r. – 2 października 2014 r. W wyniku przywłaszczenia właścicielka galerii w Krakowie straciła cztery obrazy o łącznej wartości ok. 200 000 zł.

● 3–4 października 2014 r. Nieustalony sprawca, po uprzednim włamaniu do Sanktuarium Matki Bożej Pokornej w Rudach, w województwie śląskim, skradł średniowieczny relikwiarz ze szczątkami świętego Walentego oraz relikwiarz ze szczątkami błogosławionej Karoliny Kózkówny z 2008 r.

● 22–27 października 2014 r. Z antykwariatu w Zielonej Górze nieznani sprawcy skradli: karabin skałkowy z końca XVIII w., żardinierę z pierwszej połowy XIX w., dwie amfory z pierwszej połowy XIX w., dwie laski z przełomu XIX–XX w., kris malajski z pierwszej połowy XIX w., miecz chiński z pierwszej połowy XX w., świecznik z pierwszej połowy XIX w. W dniu 9 grudnia 2014 r. w wyniku działań policji odzyskano skradzioną żardinierę.

PRZECIWDZIAŁANIE I ZWALCZANIE PRZESTĘPCZOŚCI PRZECIWKO DOBROM KULTURY W ŚWIETLE DZIAŁAŃ POLICJI

Policja stale współpracuje z instytucjami pozapolicyjnymi w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości

Xavier Alphonse Monchablon,
Alegoria jesieni, fot. G. Sadura

Xavier Alphonse Monchablon,
Alegoria zimy, fot. G. Sadura

przeciwko dobrom kultury. Współdziałanie to dotyczy zwłaszcza takich instytucji, jak: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Izba Celna w Warszawie, Wydział Strat Wojennych Departamentu Dziedzictwa Kulturowego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Zespół ds. Rewindykacji Dóbr Kultury oraz Departament Dyplomacji Publicznej i Kulturalnej Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

W zakres wspólnych działań wchodzi przedsięwzięcia obejmujące nie tylko sprawy krajowe, ale także międzynarodowe. W 2014 r. Komenda Główna Policji była zaangażowana

Obraz zabezpieczony przez policję, pochodzący z kradzieży z dworku we Francji, fot. G. Sadura

Madonna z Dzieciątkiem i św. Janem, fot. G. Sadura

Kopia dzieła Pompeo Batoniego przedstawiająca leżącą Marię Magdalenę, fot. G. Sadura

Męczeństwo świętego Filipa, 1460 r., fot. G. Sadura

Odwrocie obrazu *Męczeństwo świętego Filipa*, 1460 r., fot. G. Sadura

Poza sprawami o dużym wydzwiku medialnym polska policja prowadziła także czynności w mniej nagłośnionych sprawach, które były nie mniej ważne:

W 2010 r. wytypowano 33 obiekty przeznaczone do sprzedaży w ofercie internetowej warszawskiej galerii jako pochodzące z kradzieży z włamaniem w dniu 26 października 2009 r. do dworku Le Mas de Sarret Villefranche-de-Panat we Francji. Strona francuska sprawdziła wskazane przedmioty i zidentyfikowała wśród nich cztery obrazy utracone z dworku. W wyniku podjętych czynności zabezpieczono wskazane dzieła, a także trzy figurki oraz dwa obrazy, co do których zachodziło uzasadnione podejrzenie, że również mogą pochodzić z tego przestępstwa.

W toku dalszych czynności policji w 2011 r. zabezpieczono jeszcze 23 inne obiekty, w tym świeczniki. Jak ustalono, przedmioty te również pochodziły z włamania do dworku Le Mas de Sarret Villefranche-de-Panat. Następnie zabezpieczono kolejne dwa obrazy, które wyszczególnione były na wykazie przestępstw przez stronę francuską jako utracone w wyniku tego włamania. W sprawie pojawiła się też kolejna galeria (spod Warszawy), w której również zabezpieczono przedmioty utracone z francuskiego dworku, tj. neogotycki świecznik, secesyjną lampę i obraz *Madonna z Dzieciątkiem i św. Janem*. W marcu 2014 r. strona francuska została powiadomiona, że dowody rzeczowe w przedmiotowej sprawie są zbędne dla toczącego się postępowania i w związku z tym należy je zwrócić prawowitemu właścicielowi. W maju 2014 r. Prokuratura Okręgowa w Warszawie skierowała do sądu akt oskarżenia z wnioskiem o wydanie wyroku w stosunku do sprawcy kradzieży².

Na początku 2014 r. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego otrzymało informację o wstawieniu do domu aukcyjnego w Warszawie XV-wiecznego obrazu *Męczeństwo świętego Filipa* pochodzącego prawdopodobnie z przedwojennych zbiorów Muzeum Sztuk Pięknych we Wrocławiu. Ekspertyza wykonana przez pracownika Muzeum Narodowego w Warszawie jednoznacznie potwierdziła autentyczność dzieła, którego wstępną wartość wyceniono na 300 000 zł. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przygotowało wniosek restytucyjny, który w kwietniu 2014 r. przesłano do domu aukcyjnego z prośbą o umożliwienie spotkania z obecnym posiadaczem dzieła w celu polubownego rozstrzygnięcia sprawy. Spotkanie przedstawiciela ministerstwa z reprezentantem domu aukcyjnego odbyło się niezwłocznie. Ustalono wówczas, że obiekt nie zostanie wydany posiadaczowi do czasu rozstrzygnięcia sporu. Na początku maja 2014 r. ministerstwo otrzymało jednak informację,

że posiadacz dzieła sztuki zażądał jego wydania, co zostało uczynione przez pracowników domu aukcyjnego. Ministerstwo natychmiast powiadomiło o tym fakcie stołeczną policję. W maju 2014 r. funkcjonariusze w jednym z mieszkań na terenie Warszawy zabezpieczyli poszukiwany obraz, który następnie przekazano na przechowanie do Muzeum Narodowego w Warszawie. W toku dalszych czynności policyjnych ustalono, że kupnem dzieła zainteresowane były muzea

w czynności ukierunkowane na odzyskanie unikatowego karabinu samopowtarzalnego wz. 38M, którego twórcą był polski konstruktor, inż. Józef Maroszek. W staraniach o skuteczny powrót karabinu do kraju niebagatelną rolę odegrały Ambasada RP w Waszyngtonie oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych, które ściśle współpracowały z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹.

w Wielkiej Brytanii i we Francji. Francuska instytucja oferowała za płótno minimum 500 000 euro.

Poza prowadzeniem konkretnych spraw w 2014 r. Komenda Główna Policji realizowała także działania w zakresie rozpoznania skali zjawiska w sposób kompleksowy, w ujęciu nie tylko krajowym, ale też międzynarodowym. Aby tego dokonać, zaktywizowano współpracę w ramach następujących grup i gremiów:

CULTNET

Biuro Służby Kryminalnej KGP zostało wyznaczone jako polski punkt kontaktowy nieformalnej sieci służb egzekwowania prawa właściwej w zakresie tematyki ochrony dóbr kultury (CULTNET). Sieć tę powołano do życia na podstawie Rezolucji Rady UE nr 14232/12 z dnia 4 października 2012 r. Do jej zakładanych i realnych celów należy zaliczyć ułatwienie wymiany informacji pozaoperacyjnych oraz poprawę współpracy między właściwymi organami w państwach członkowskich. Ponadto zgodnie z założeniami sieć ma umożliwiać dzielenie się doświadczeniami w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępczości przeciwko dobrom kultury oraz uzupełniać działania podejmowane w tym zakresie w ramach istniejących struktur Unii Europejskiej na podstawie obowiązujących przepisów unijnych. Należy podkreślić, że jest to kontynuacja rozpoczętych przez prezydencję polską wysiłków mających na celu wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego. Rada Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych przyjęła wówczas konkluzje Rady Unii Europejskiej w sprawie zapobiegania i zwalczania przestępczości przeciwko dobrom kultury (dokument 17541/11).

GRUPA EKSPERTÓW INTERPOLU DS. KRADZIEŻY DZIEŁ SZTUKI

Grupa działa od 2003 r. i stanowi ciało doradcze Interpolu w ustalaniu jego strategii w walce z przestępczością skierowaną przeciwko zabytkom. Od 2014 r. w jej pracach uczestniczy funkcjonariusz Biura Służby Kryminalnej KGP. Rolą tego grona jest doradzanie, wspieranie i wytyczanie prawnych oraz technicznych sposobów, rozwiązań i środków podejmowanych w celu zwalczania tej przestępczości, identyfikacji skradzionych dzieł oraz rozpoznawania grup przestępczych zaangażowanych w nielegalny obrót zabytkami. Ostatnie spotkanie grupy odbyło się w dniach 27–28 lutego 2014 r. w siedzibie Sekretariatu Generalnego Interpolu w Lyonie (Francja). Uczestniczyło w nim łącznie 20 przedstawicieli organów ścigania i instytucji kultury z Egiptu, Francji, Włoch, Holandii, Polski i Szwajcarii, przedstawiciele Światowej Organizacji Cel (World Customs Organisation – WCO) oraz organizacji pozarządowych, tj.: Międzynarodowej Rady Muzeów (International Council of Museums – ICOM), UNESCO, Międzynarodowego Instytutu Unifikacji Prawa Prywatnego (International Institute for the Unification of Private Law – UNIDROIT). Podczas posiedzenia omówiono najważniejsze aspekty przestępczości przeciwko dobrom kultury w poszczególnych krajach z uwzględnieniem obowiązującego prawodawstwa i na konkretnych przykładach, m.in. sprawę Gurlitta dotyczącą zrabowanych podczas II wojny światowej dzieł sztuki, kradzieże zabytków na przykładzie galerii sztuki w Stanach Zjednoczonych, czynności podejmowane przez policję i zakres prowadzonych postępowań.

Figurki zabezpieczone przez policję w galerii, pochodzące z kradzieży z dworku we Francji, fot. G. Sadura

POLSKO-BAWARSKA KOMISJA EKSPERTÓW

W dniu 26 listopada 2014 r. w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów odbyło się 14. Posiedzenie Polsko-Bawarskiej Komisji Ekspertów (PBKE), w którym uczestniczyli funkcjonariusze Komendy Głównej Policji. Komisja została powołana w efekcie ustaleń poczynionych przez prof. Władysława Bartoszewskiego, ówczesnego ministra spraw zagranicznych, podczas wizyty w Bawarii w październiku 1995 r. Pierwsze posiedzenie komisji odbyło się w maju 1996 r. w Monachium. Od czerwca 2008 r. koordynację prac PBKE przejęło Biuro Pełnomocnika ds. Dialogu Międzynarodowego w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Zgodnie z przyjętymi zasadami od chwili powstania komisji co roku odbywa się posiedzenie – na przemian w Polsce i Niemczech – w trakcie którego poruszane są kwestie najważniejsze z punktu widzenia obu zainteresowanych krajów. W ostatnim spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele polskich i niemieckich instytucji realizujących zadania w zakresie: gospodarki, transportu, infrastruktury, środowiska, pracy i polityki społecznej, integracji, kultury, nauki, edukacji, a także będących we właściwości Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, w tym również policji. Spotkania przebiegają w formie dyskusji prowadzonych w ustanowionych tematycznie małych grupach roboczych. W trakcie prac IV grupy roboczej ds. spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa omówiono dotychczasowe wyniki działań podejmowanych w ramach Polsko-Bawarskiej Komisji Ekspertów oraz dyskutowano nad rozszerzeniem aktualnej współpracy

Świece i inne obiekty zabezpieczone przez stołeczną policję, fot. Komenda Stołeczna Policji

o nowe zagadnienia, w tym dotyczące problematyki dóbr kultury. W efekcie przeprowadzonych rozmów przyjęto, że do dotychczasowych obszarów współpracy zostaną dopisane także tematy kradzieży i fałszerstw dóbr kultury.

W 2014 r. Komenda Główna Policji angażowała się również w działalność o charakterze edukacyjnym i szkoleniowym adresowaną zarówno do środowiska policyjnego, jak i pozapolicyjnego. Wybrane przykłady z tego obszaru:

- Udział w cyklu prelekcji *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego w Polsce* organizowanym i prowadzonym przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów we współpracy z renomowanymi polskimi uczelniami wyższymi. Celem spotkań jest upowszechnianie wiedzy o ochronie dziedzictwa kultury w środowiskach akademickich.

- 3 kwietnia 2014 r. Z inicjatywy Centrum Prawa Bankowego i Informacji w siedzibie firmy Mercedes-Benz w Warszawie odbyła się konferencja *Bankowość i Sztuka – Art Summit 2014*, w której w charakterze prelegenta uczestniczył przedstawiciel Biura Służby Kryminalnej KGP. Była to doskonała okazja nie tylko do wymiany informacji na temat istniejących zagrożeń, ale także do wnikięcia w specyfikę oraz istotę rynku sztuki w Polsce i na świecie.

- 26–27 czerwca 2014 r. Na prośbę attaché policji słowackiej zapewniono udział przedstawicieli polskiej policji w organizowanej w miejscowości Liptovský Ján (Słowacja) naradzie słowackich funkcjonariuszy policji kryminalnej zajmujących się zwalczaniem przestępczości przeciwko zabytkom, ze szczególnym uwzględnieniem nielegalnej archeologii. Ze strony polskiej w spotkaniu wzięli udział funkcjonariusze Wydziału Kryminalnego Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie i Łodzi, którzy przedstawili zjawisko zagrożenia przestępczością przeciwko zabytkom archeologicznym oraz metodykę jego zwalczania w Polsce. Nawiązali przy tym kontakty robocze z policjantami słowackimi, które są obecnie efektywnie wykorzystywane w codziennej służbie.

- 25–26 września 2014 r. Z inicjatywy Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów we współpracy z Biurem Służby Kryminalnej KGP odbyło się szkolenie *Narzędzia pomocne w zwalczaniu przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu* adresowane do koordynatorów z komend wojewódzkich stołecznej policji. Kurs był ściśle związany z pracami prowadzonymi nad implementacją do polskiego porządku prawnego Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniającej obowiązujące rozporządzenie (UE) nr 1024/2012.

Na zakończenie warto podkreślić, że wielość, różnorodność i skuteczność działań podejmowanych przez policję pozostają w ścisłej korelacji z profesjonalizmem, doświadczeniem oraz bezcenną aktywnością Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, z którym Komenda Główna Policji najczęściej współdziała. Jest to doskonały przykład wzorowej współpracy.

PRZYPISY

¹ Więcej o odzyskanych karabinie można przeczytać w artykule Jacka Z. Matuszaka w bieżącym numerze „Cenne, Bezcenne, Utracone” na s. 73–79.

² O kradzieży w Le Mas de Sarret Villefranche-de-Panat pisaliśmy w 2011 r. Zob. *Skradzione we Francji, odnalezione w Polsce*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2011, nr 4(69), s. 46–50.

ML. INSP. KATARZYNA CZAPLIKA

Radca Wydziału Kryminalnego Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji, od wielu lat zajmuje się na szczeblu centralnym problematyką zwalczania i przeciwdziałania przestępczości przeciwko dobrom kultury. Członek prestiżowej Grupy Ekspertów Interpolu ds. Kradzieży Dzieł Sztuki. Obecnie zaangażowana w obsługę punktu kontaktowego CULTNET, nieformalnej sieci UE.